

649

Sammelwerk

1/2

N

78

DISSERTATIONEM
PRAECEPTA PRAECIPVA
ORATORIAE

EX
PSYCHOLOGIAE PRINCIPIIS
DEMONSTRANTEM,

PRAESIDE

VIRO NOBILISSIMO, ATQVE DOCTISSIMO

CHRISTIANO GODOF. STRVENSEE,

PAED. BERG. COLL.

IPSIS CALEND. OCTOBR., HORA II. POST MERIDIEM,

IN COENOBIO BERGENSI

DEFENDET

A VCTOR

CAROLVS OTTO PLESMANN.

MAGDEBURGI,

LITTERIS CHRISTIANI LEBERECHE FABRI, PRIV. TYP.

M DCC XXXXII

PERILLVSTRI, ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO,

**DOMINO SAMVELI
DE MARSCHALL,**

AVGVSTISSIMI BORVSSORVM REGIS MINI-
STRO STATVVS POLITICI INTIMO, IN SVPREMO, BEL-
LI, AC REDITVVM PVBLICORVM, REGIMINE
DIRECTORI,

ECCLESIAE CATHEDRALIS, ET ILLVSTRIS GYMNA-
SII IOACHIMICI DIRECTORI VICARIO, AMPLISSIMI
HAVELBERGAE CANONICORVM COLLEGII DECANO,

DOMINO HEREDITARIO IN DAHLWITZ,
MVNCHHOFF, TASDORF, RAHNSDORF, ETC. ETC.

A 2

Vt

VT ET
ILLVSTRI, ET AMPLISSIMO DOMINO
DOMINO
CHRISTIAN. OTTONI
MYLIO,

A CONSILIIS INTIMIS AVGVSTISSIMI BORVS-
SORVM REGIS, SVPREMIQVE APPELLATIONVM
IVDICII CONSILIARIO AMPLISSIMO, IVDICI
BELLI GENERALI:

MAECENATIBVS INDVLGEN-
TISSIMIS

LABORIS SVI PRIMITIAS
OFFERT

AVCTOR.

PER.

PER ILLUSTRIS, EXCELLENTIS-
SIME DOMINE,
ILLUSTRIS, AMPLISSIME DOMINE,
MAECENATES INDVLGEN-
TISSIMI,

Audax, fateor est quod suscipio, & temerarium. Enimuero, quod id, qualecumque est, in lucem ausus sum protrahere, quis non miretur? quod quidem fulgentissimis VESTRIS nominibus condecorem, videtur incredibile. Soluat vero audaciae crimen, singularis, qua VOS veneror MÆCENATES generosissimi, animi reuerentia; a qua temerarium hocce consilium mutuatus sum. Cui enim munus id potius debetur,

DEDICATIO.

tur, quam VOBIS, qui plurimis, iisdemque luculentissimis benevolentiae specimenibus me constrictum VOBIS deuinctumque tenetis? Quod itaque magis mihi est agitandum, quam ne omnium, qui beneficiis VESTRIS ornati sunt, videar ingratus? Vt igitur huius animi mei erga VOS reuerentiae, in scholastico quoque curriculo exstaret monimentum, disputationem exiguam illam quidem, atque VESTRIS Nominibus amplissimis indignam, censui VOBIS consecrandam. Non dubito, fore, vt eandem benignissima fitis fronte excepturi. Vnum deinceps id factitabo, vt dignior identidem, digniorque in dies VESTRA sim gratia. Huic memet ipsum commendo tradoque; veniamque rogo supplex, vt consentientibus VOBIS profiteri me possim

PER ILLUSTRIS, EXCELLEN-
TISSIME DOMINE
ILLVSTRIS, AMPLISSIME DOMINE,
MAECENATES INDVLGEN-
TISSIMI,

VOBIS

Subiectissimum clientem,

CAROLVS OTTO PLESMANN.

PROOEMIUM.

Praecipuam curæ ac laboris partem per vltimum in cœnobio Bergenſi exactum ſemestre in eloquentiam confixi. Huius vbi præcepta a præceptore clariffimo accepi: rationem earum ex natura animæ peruidendi ingens animus ſubiit cupiditas. Eodem fere tempore cum Diſputationem exarandi publici iuris faciendam ab auctoribus vitæ meæ rationum, onus eſſet impoſitum: tantum abſuit vt ab ſemel capeſſito labore fuerim auerſus; vt potius effici non potuerit, quin eam ipſam rem cura intentiori perſequendam hæc Diſputatione ſumſerim. Neque vero illa indigna res videbatur, in quam omnes ingenii ætatisque neruos intenderem. In tractanda vero hac cauſa ita verſor, vt a §. I. ad IX. in euoluenda Oratoriæ & agnatorum terminorum notione diſtinear: a §. X. ad XVI. generalia quædam ad Orationem pertinentia eruere allaborem; a §. XVII. ad XXXVI. de deſcriptione agam a §. XXXVII. ad

B

LVIII.

LVIII. de probatione nonnulla excutiam: a §. LX. ad LXXX. de illustratione quædam præcidam: a §. LXXXI. ad XCV. de affectibus in mouendo excitandis disseram: a §. XCVI. ad XCVIII. de Ordine quædam proferam: a §. XCVIII. ad CXIX. de vocabulis aliqua in medio ponam; & tandem de fermone & numero oratorio nonnulla expromam. Tempori fuit inferuendum. Cuius cum breuitas plura ea de re disse- rendi copiam detraheret, quæ modo cunque potui, perbreui expediui. Ceterum L. B. ea, qualia demum cumque sint, æqui velim consulat bonique.

§. I.

CLare nobis repræsentamus, quando Characteres (notæ) obiecto alicui distinguendo sufficiunt; si minus, obscure. Si notas clare repræsentamus distincte rem repræsentamus.

§. II.

Si repræsentamus nobis, agimus: actuum enim acci- dens. Cum ergo possimus nobis repræsentare; habemus possibilitatem agendi. Possibilitas agendi est facultas; ergo ha- bemus facultatem nobis res repræsentandi. Repræsentatio non distincta est confusa. Cum repræsentatio tam confusa quam distincta sit in nobis: habemus facultatem confuse & di- stincte nobis repræsentandi. Prior, inferior: posterior, supe- rior facultas cognoscitiua.

Ignoscat L. B. termino: possibilitas, & pluribus, qui in se- quentibus occurrent. Ignoscat beneuolus: maleuolus non- curo. Absurdum enim est, terminum reicere, signum conceptus alioquin egregium, ob eam solam rationem, quod eo Cicero for- tasse non vsus sit. Confer si placet Præf. Excellent. Baumgarten ad metaphysicam in fine.

§. III.

§. III.

Anima repræsentat sibi res, §. I. in iisque vel perfectionem percipit, vel imperfectionem. Quo posito ponitur perfectio, bonum; quo posito ponitur imperfectio, malum est: hinc vel bona vel mala sibi repræsentat anima. Repræsentatio existit viua, si rem signo clarius repræsentamus. Si viue sibi bonum aliquis repræsentat, conatur illud producere; si malum, conatur oppositum ei producere per exper.

§. IV.

Conatus animæ perceptionem producendi dicitur adpetitio. Si oppositum eius conor producere, auersor. Vtrumque antecedit idea, §. III. Quæ si est confusa: oritur appetitio & auersatio sensitiua; si distincta, tunc existit rationalis. Quia igitur possum appetere sensitiue & rationaliter §. II. III. habeo facultatem appetitiuam inferiorem & superiorem, vel voluntatem stricte sic dictam.

§. V.

Si anima adpetit, necessàrio eius sit ratio sufficiens. Repræsentatio adpetitionis & auersationis rationalis ratio sufficiens, motiuum, sensitiuæ stimulus vocatur. Si actuat in anima nostra adpetitio & auersatio dicitur moueri generatim. Stricte: si auersatio & adpetitio est confusa §. IIII. Posita ratione sufficienter ponitur sufficienter ratiatum. Actuat ergo motiuis in genere, & in specie stimulis, mouemur. Quoque plures erunt, quoque maiores, eo fortius mouebimur.

§. VI.

Quum repræsentato signo repræsentetur signatum; & priori quidem clare, etiam posterius Met. §. 669. (quod etiam ex natura signi & signati patet): per signa possumus in alio producere repræsentationes. Quum vocabulum sit signum

repräsentationis, (per definit): per vocabula possunt in alio produci repräsentationes. Hinc stimuli etiam & motiua: si fuerint signa repräsentationum boni & mali clara & distincta §. V. III. IV. hinc possumus alios per vocabula mouere §. V.

§. VII.

Qui habitu gaudet alium mouendi per vocabula, est eloquens. Scientia ipsa dicitur eloquentia. Eloquens, si vocabula proponit in metro (i. e.) vt sit accuratissima longarum syllabarum ac breuium auribus placens coniunctio, existit poeta. Si minus Orator. Eloquentia sine metro est Oratoria; & Oratio strictius dicta est series vocabulorum connexorum mouentium. Oratoris itaque est mouere.

§. VIII.

Congruit hæc nostra definitio tam cum vsu loquendi communi, quam inter eruditos recepto. Illum dicunt eloquentem, qui excitare potest adfectus. hinc illi vsurpantur eloquentes, qui ex iisdem modo lacrymas elicere, modo risum iis mouere possunt. Euoluat iam mecum L. B. conceptum tam adfectuum, quam risus & lacrymarum: optime cum definitione mea conspirare inueniet. Adfectus vocamus appetitiones & auerfationes fortiores sensitivas. Illæ non possunt esse sine stimulis, §. V. qui ergo excitat adfectus, mouet §. eod. Lacrymæ sunt plerumque signum maioris tristitiæ, vt risus plerumque lætitiæ. Saltem negari non potest, esse effectum adfectus vehementioris. Patet itaque definitionis nostræ cum vsu loquendi consensus. Vtrum vero nostra definitio cum vsu inter eruditos recepto consentiat, breui apparebit. Audiamus celeb. Gottsched. ausführliche Rede-Kunst Cap. I. §. IV. Ein Redner fordert mehr von seinen Zuhörern. Man soll lieben und hassen, zürnen und meiden, frolocken und trauren, hoffen und fürchten, suchen und stehen. Si iam cogitemus celeb. Gottsched.

fched. mentionem facere adfectuum vehementium; & perpendamus ea, quæ antea dicta sunt: liquido constabit: Oratorem esse eum, qui habitu gaudeat alios mouendi per uocabula metri expertia.

Et in eo quidem solo elaborandum Oratori est. Scio esse, qui requirant, ut Orator alios certos de sua reddat sententia, vel saltem eam probabilem faciat. Sed vehementer falluntur illi ipsi, si qui sunt, qui ita existimant. Consuetudo hæc quidem ei tribuit, sed ratio & natura detrahunt. Habitus certum aliquem reddendi petendus ex logicis est: sicuti pars est logicæ probabilium, probabiliter de re qualibet dicere. Neque hæc magis ad oratoriam pertinent, quam si illustrationes ad logicam reuocare uelis, quas tamen ad oratoriam pertinere reiecto quouis errore constat.

§. VIII.

Orator minimus esset, qui unicam minimam adpetitionem vel auersationem, in unico, qui facillime mouetur, representationibus, quæ in se fortissime mouent, actuat. Quo plures ergo, quo maiores adpetitiones, in plurimis, representationibus, quæ in se non magnopere mouere uidentur, actuare potest, hoc maior est.

Hæc si tentatur mensura, in plano positum erit, plures non esse oratores, quamuis ab aliis habeantur. In Oratoribus ecclesiasticis plerumque requiri solet eloquentia. Plurimorum uero, si ad hanc amussim exigatur, nulla erit eloquentia. Non consistit enim nisi in formulis loquendi quibusdam, uerbis selectis & representationibus nonnullis secundum ordinem elegantem dispositis. Neminem mouent, nemini uitiuorum dulcedinem excutunt. Potest is ullo modo dici oratur? Egregie Gottsched In loco excitato: Ein Redner ist also nicht zufrieden, wenn man ihn gerne höret; wenn man seine Schreib-Art lobet; seine schöne Gedanken, und sinnreichen Ausdruck erhebet ic.

§. X.

Quoniam ^{to} mouere auditorem, fit per stimulos; §. V. & eo magis mouemur, quo maiores sunt stimuli; §. cod. stimuli vero sunt repræsentationes claræ §. cod.; & claritas repræsentationum obtinetur per attentionem, per def. attent: dabit operam Orator, vt attentum habeat mouendum.

§. XI.

Ordo est identitas in coordinatione, confusio identitatis defectus. Quoniam ea, in quibus idem est, significato latissimo consentiunt, in confusione non erit consensus. Hinc imperfectio.

§. XII.

Quoniam imperfecta auersamur, §. III. IV. & ad ea, quæ auersamur, nolimus attendere; cauebit Orator, ne fit confusa oratio §. X. & XI.

Plures possunt reddi rationes, quare vitanda sit confusio. e. e. ipsi Oratori confuse cogitanti difficilis erit inuentio repræsentationum, & continuatio earumdem, & si recitanda fuerit, non facile succurret series repræsentationum.

Est quidem regula recentiorum, quæ suadet gratam confusione (agreable confusion) sed in hac confusione maximus est ordo. Quid sub illa intelligendum sit, infra ostendetur.

§. XIII.

Quia oratio mouet, §. VII. actuat stimulos, §. V. & stimuli illi erunt rationata Orationis, §. VII. quod habet multa rationata, est fecundum. Oratio ergo fit fecunda. Quo enim plures, quo maiores actuat stimulos: eo perfectior est Oratio, §. VII. V.

§. XIV.

In themate eligendo, seu repræsentatione, quæ est ratio, quare

quare reliquis omnibus vratur; rationem habebit orator momenti eiusdem, §. XIII. & si mouendo non videatur, magnum persuadeat illi.

Utramque, potissimum vero posteriorem regulam commendat Cicero in libro ad Herennium.

§. XV.

Ad ea, quæ admiramur, & noua sunt, in primis attendimus. Thema ergo oratoris sit, quoad eius fieri potest, nouum & admirabile, §. X.

§. XVI.

Tractatio est complexus propositionum propius ex reliquis cum Themate connexarum. Hinc tractatio & ipsa sit noua & admirabilis, §. XV.

§. XVII.

Tres solent constitui repræsentationum, orationem ingredientium classès. Prima continet descriptionem, quæ in eo versatur, vt extensiuè clara reddatur repræsentatio, multitudine scilicet notarum. Secunda probationem, rationem certitudinis. Tertia Illustrationem, quæ consistit in iis repræsentationibus, quæ aliunde petuntur, vt fiat repræsentatio clarior. Singulæ faciunt in oratione ad mouendum auditorem, §. VII.

§. XVIII.

Orator mouens actuat appetitionem & auersationem. Quæ cum non existat, nisi præcedat cognitio viua §. III. rerum, quas vult adpetant vel auersentur mouendi: producat in iis cognitionem viuam.

§. XIX.

Viua cognitio existit, si signatum signo clarius cognoscimus, §. III. Quo ergo plura nobis clare repræsentamus in possibili varia, eo magis viua fiet repræsentatio. Repræsentatio clara plurium variorum vocatur descriptio. Hinc describet orator.

tor. Describens quam potest, plurimorum variorum in mouendo producat repræsentationem.

§. XX.

Quo plura varia, partes repræsentationis actuales, mihi repræsentato: eo est repræsentatio extensius clarior. Sensatio est repræsentatio præsentium, hinc actualium, hinc omnimode determinatorum. sensatio ergo in se erit reliquarum repræsentationum clarissima extensius.

§. XXI.

Per phantasiam reproducimus, i. e. ex obscuris nobis antea, claras nobis reddimus, quas habuimus, sensationes. Reproducenda sensatio dicitur phantasma. Phantasmata ergo erunt post sensationes clarissima §. XX. quo plura itaque, quo clariora actuantur phantasmata stimuli: hoc maior adpetitio & auersatio, §. V. Orator igitur describens actuabit in mouendo plurima clarissima phantasmata, §. XVIII.

§. XXII.

In describendo conceptu communi ad plura illa, in quibus idem repræsentatur, attendendum est, vt existant phantasmata §. XXI. Cum vero omnia, quæ in illis obseruantur, non faciant ad explicationem repræsentationis, illa tantum sumet, quæ fini sunt conuenientia. Diuidet ergo repræsentationes: & cum diuidentes sibi repræsentet, quatenus constituunt totum, combinabit. Diuisio & combinatio phantasmatum cum sit fictio: finget orator.

§. XXIII.

Quæ impossibilia iudicamus, non adpetimus, cauebit itaque sibi Orator a repræsentationibus impossibilibus, & fingens non combinabit phantasmata, quæ implicant.

§. XXIV.

Impossibile vel est absolute vel hypothetice impossibile.
Fictio.

Fictiones hinc erunt vel in se, vel extrinsecus impossibiles. Quæ in se sunt impossibiles sunt fictiones vtopicæ vel chimaræ, quæ in hoc mundo sunt impossibiles, sunt fictiones heterocosmicæ. Veramque fictionem & vtopicam & heterocosmicam vitabit Orator §. XXIII.

§. XXV.

Similia sunt eadem respectu qualitatum. Cognita ergo qualitate C. in A. cognoscetur etiam in B, simili *τῶ* A. Si C. fuerit sensum in A: poterit esse phantasma, si representamus nobis B. Cum phantasmata sint characteres optimi §. XXI; in describendis iis rebus, quas sentire non possumus, petemus characteres a similibus quas sentimus.

§. XXVI.

Characteres cum esse plerumque debeant phantasmata §. XXI. In describendis quæ sensibus immediate obuia non sunt, eligantur notæ, quæ a sensibus percipi possunt. Quæ cum plerumque sint rationata eorum: petentur characteres a rationatis rerum non immediate sensibilibus.

§. XXVII.

Per fictionem possumus nobis representare quædam non sensibilia tanquam personas. Cum fictio fiat per combinationem phantasmatum: erit hæc representatio rerum non sensibilibus oratori conuenientissima. §. XXII.

§. XXVIII.

Determinationes vel in ente in se spectato, vel non nisi in nexu cum aliis extra illud possunt representari: illæ internæ, hæc externæ, vel relationes nuncupantur. Internæ vel sunt internarum reliquarum rationes, illæ sunt essentialia: reliquæ adfectiones. Adfectiones, quæ sufficienter per essentialia determinantur, sunt attributa; quæ minus, modi, (accidentia prædicabilia).

C

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Complexus essentialium est essentia (possibilitas interna). Complexus determinationum internarum præter essentiam in aliquo compossibilem, dicitur actualitas.

§. XXX.

Possibilitas entis soli intellectui, obuia est: existentia potest in quibusdam etiam esse sensibus. Modi ergo esse possunt phantasmata §. XXVIII. XXIX. XXI. Quum phantasmata fini Oratoris maxime respondeant: §. XXI. modos præferet orator essentia in descriptione.

Quum oratoris sit mouere per stimulos, & modi interdum sint clarissimi: adhibebit eos in descriptionibus. §. V.

§. XXXI.

Repræsentata idea partiali, repræsentatur eius totalis. Hinc repræsentata vna relatione, repræsentantur reliquæ relationes ideæ totalis partes. Facient ergo ad claritatem extensiuam. Hinc possunt fini oratoris sæpius congruere, §. XIX. Orator ergo in texter descriptionibus relationes, cum quibus fecundissima vna repræsentantur. §. XIII.

Logicus essentialibus, attributis, modorum possibilitatibus in definiende vitur, non relationibus, atque modis. ex quo quod logicum inter & oratorem interfit, in illustri positum est.

§. XXXII.

Characteres sunt alii aliis fecundiores, i. e. plura de re & maiora repræsentant. Quo plura quo maiora repræsentant: hoc fini sunt conuenientiores §. V. Orator itaque circumspiciat, & inserat characteres fecundissimos.

§. XXXIII.

Quum multa obscure adpetamus & auersemur, i. e. habeamus instinctus & fugas; instinctus vero & fugæ interdum sint

sint fortissimæ: operam sedulo nauabit orator, vt instinctus excitet & fugas, fini conuenientes.

Quam fortes sint instinctus & fugæ declarabit fame & siti confectus. Appetitus enim ille fortissimus comedendi & bibendi ex obscuris oritur repræsentationibus.

§. XXXIV.

Quædam notæ propius connectuntur cum instinctibus & fugis: vt repræsentatis iis, hi quoque oriantur. Quæ cum in primis fini oratoris faueant, §. XXXIII. ab illo adhibeantur.

Huc pertinent characteres, quibus vtitur Virgilius in describenda Didonis morte, potissimum in Lib. Æneid. IV. versu 688. &c.

Illæ graues oculos conata attollere, rursus

Deficit

Ter sese attollens, cubitoque innixa lerauit:

Ter reuoluta toro est, oculis que errantibus alto

Quæsiuit cælo lucem, ingemuitque reperta.

Per spicuum cuius ex hoc loco erit, res circumstantes, ceteroquin minutas, cum vehementissimis sæpius instinctibus & fugis coniunctas, longe fortissimas esse.

Non mirabitur lector, quod exemplum ex poëta depromserimus. Est ille eloquens §. VII. Si vero quærit oratorem, cuius exemplo nos tueamur, euoluat summe Reverendi Moshemii orationem de meditatione mortis.

§. XXXV.

Quod per communes certi ordinis, regulas non determinatur, dicitur extraordinarium. Extraordinaria cum miremur, iisque moueamur: utatur orator characteribus extraordinariis.

Quod extraordinaria miremur, ita in aprico est ex experientia, vt sanus de eo dubitet nemo. Ratio eius ex animæ natura petenda erit. Extraordinaria, quoniam per regulas communes non determinantur, iudicamus, communes regulas cogitantes, impossibilia. Quæ cum videmus actualia: oritur admiratio.

§. XXXVI.

Commemoratio eius, quod est extraordinarium in characterē, dicitur meditatio (pensée). Quæ, cum excitet admirationem; faciatque ad mouendum, per anteced.: ab oratore adhibebitur.

Galli in primis delectantur meditationibus, in iisque inueniendis sunt felicissimi. Ponunt in eo suum acumen (son bel esprit). Sane ratio meditationum ex ingenio repetenda est. Ingenium est facultas animæ conuenientiam & discrepantiam rerum obseruandi. Quo maius ergo illud: hoc felicius res distinguunt. Extraordinaria, cum differant ab ordinariis, ab ingeniosis facillime obseruantur.

Ex his quæ disputata iam a nobis sunt, obseruandæ regulæ in effingendis meditationibus, cuius illucescent. Quo magis extraordinarium; quo difficilius obseruatur; quo clarius obseruatur detectum: eo perfectior meditatio.

Neque minus parebit attendenti quare plerumque figuris soleant exprimi. Cum enim contineant extraordinaria, requirent sermonem extraordinarium (quod ex iis, quæ infra dicentur, intelligi poterit), qui cum sit figura: figuris facile includentur.

§. XXXVII.

Si ex rationibus representatio representatur, probatur. Si sufficienter, demonstratur: Si minus, probatur significatu strictiori.

§. XXXVIII.

Cum demonstratio sit sufficiens probatio: §. XXXVII. rationes erunt sufficientes, & representatio ex rationibus distincta.

§. XXXVIII.

In demonstratione est representatio demonstranda in nexu cum ratione sua; est enim rationatum: et nexus ille distincte representari debet. §. XXXVII. Ad capiendam ergo demonstrationem, requiritur facultas cognoscitiua superior. §. II.

§. XXXX.

§. XXXX.

Orator cum possit mouendum mouere; quamuis non demonstrat, §. V. XXXIX. non requiretur ab eo necessario demonstratio §. XXXVII.

Mirabitur fortasse L. B. quod hanc tueri audeamus propositionem: In primis, cum oratores, ætatis nostræ contradictoriam defensum eant. Sed desinet profecto mirari, si cogitauerit finem oratoris, perpenderitque, quantum scientiis confusio earum atque permixtio adferat detrimenti. Logices enim propria, reuocabimus, credo, ad oratoriam? Neque magis pertinent ad oratoriam regulæ de actuanda in aliis cognitione probabilium. Deriuandæ enim sunt ex logica probabilium. Quid ergo? dicit aliquis, orator non tractabit locos theoreticos in quibus non propriè agitur de mouendo auditore? Nos huic sententiæ minime repugnabimus. Omnes autem erroris nostri socios habebimus qui finem oratoris rite pensauerint. Si Thema certum reddat, est Logicus: si probabile, est dialecticus, significatu Aristotelico.

§. XXXXI.

Quoniam non adpetimus, nisi sub ratione boni; nec auerfamur, nisi sub ratione mali; vtriusque possibilis §. XXVII.: operam dabit orator, vt mouendus cognoscat, esse bonum vel malum; certumque reddet illum, quod possit obtineri bonum, & vitari malum.

§. XXXXII.

Cum itaque orator interdum certum aliquem reddere debeat mouendum, §. XXXXI. idque fieri sine rationibus non possit: probabit. §. XXXVII.

§. XXXXIII.

Ad quod plures requiruntur vires, difficile: ad quod pauciores facile, est. Probatio erit conceptu facilis, si ad inspicendam rationem, eiusque cum probando nexum, minor animæ vis requiritur: si maior, erit difficilis.

§. XXXXIV.

Cum vis animæ sit vnica tantum: non poterit eodem tempore alia ratione determinari, quam determinatur. Auget itaque claritate intensiua, minuitur extensiua.

Veritatem huius propositionis confirmabit experientia. Nonnimis ex exemplo Neutonis, quod acerbissimos capitis dolores demonstratione vel calculo difficiliore pellere potuerit. Quod si ergo repræsentationes potuerunt claritate sua intensiua obscurare sensationes, quanto facilius fiet in phantasmatibus? §. XX.

§. XXXV.

Oratoris est, producere in mouendo claritatem extensiua §. XIX. sed claritas intensiua impedit extensiua §. XXXIV. Cauebit itaque sibi orator, ne producat nimiam claritatem intensiua in mouendo.

§. XXXVI.

Quo difficilior est probatio: hoc maior requiritur vis. Hinc, cum concipiatur probatio per intellectum significatu strictiori: §. XXXVIII. in probatione difficiliori maiore opus erit claritate intensiua. Quæ cum sit fini Oratoris contraria, §. XXXV. cauebit sibi orator a probationibus difficilioribus.

§. XXXVII.

Probatio, quoniam continetur ratione, & repræsentatione ex ratione §. XXXVII: vitabit orator rationes difficiliore, ad quas adperciendas maiore vi opus est, & combinationem demonstrandi cum rationibus difficiliorem. §. XLIV.

§. XXXVIII.

Rationes depromptæ ex certis cognoscendi principiis sunt plerumque reliquis faciliores. Orator cum debeat eligere rationes facillimas, desumet ex principio cognoscendi determinato. e. g. Ictus ex corpore iuris: Theologus ex SS. &c.

Non possum satis mirari sæculi nostri mores. Suspicit hæc ætas nostra orationes sacras, quarum propositiones ex ratione cuius-

euincuntur. Næ illi finem oratoris ignorant, quæque ipsi vel respondent, vel repugnant. Maxima auditorum pars sunt homines rationum philosophicarum expertes. Quibus si difficilis obiicitur demonstratio: aut intelligent eam, & non mouebuntur; aut non intelligent, & tunc sine suo excidit oratoris sermo. Erunt ii logici, metaphysici, modo ne vocentur oratores.

§. XXXXVIII.

Propositiones identicæ, quarum veritatem terminis tantum intellectis cognoscimus, erunt rationes intellectu faciles. §. XXXXIII. hinc ab oratore quærendæ. §. XLVIII.

§. L.

Propositiones per experientiam certæ, cum facili intelligantur negotio: erunt rationes oratoris fini maxime consentaneæ §. XXXXIII. VII. hinc eligendæ.

§. LI.

Cum posita actualitate ponatur possibilitas; & cognita actualitate facile cognoscatur possibilitas: Orator in probanda possibilitate circumspiciet actualia.

§. LII.

Rationes adducendæ interdum mouent: alia vero magis, alia minus. quæ magis mouent, fini oratoris sunt conuenientiores §. VII. rationes igitur ab oratore adducendæ, maxime moueant.

§. LIII.

Rationes, quæ a phantasia simul percipiuntur, quoniam extensius clariores sunt illis quæ a solo intellectu adpercipiuntur; §. XXI. merito ab oratore præferuntur, §. XIX.

§. LIV.

Cum orator probet, vt moueat §. VII. XLI: in eiusmodi rationibus, quæ huic fini conueniunt, conquisecere poterit. Quæ cum sapius sint insufficientes: Orator mouens poterit vt rationibus non sufficientibus.

§. LV.

Quoniam præiudicatæ opiniones vehementissime sapius mouent: uti poterit iis orator mouens.

Quæritur hoc loco, liceatne Auditori, rationibus uti, quas ipse insufficientes vel falsas cognoscat. In utramque partem disputatur. Sunt, qui adfirmant: nec desunt qui negent. Videtur autem tantum esse logomachia rite enim constituto quæstionis principio, omnis illico euanesceat controuersia. Si quærimus: an orator, ut orator §. VII. iis uti possit: negari non posse videtur, modo moueat. Cum enim finis is sit oratoris, ut moueat; omnia, quæ ad hunc consentiunt, tanquam ad vnum determinans, erunt quoque bona. Quin in maximis Oratoribus, quod iis fuerint vsi, mirari solemus. Petamus e Cicerone exemplum, ubi de erecto Jouis simulacro dicit, tum, cum captiui ex itinere retracti per forum ducerentur. Probaturus erat, rem non esse factam sine iuru diuino. Argumenta sumit a restituto simulacro Jouis, quod cælo raptum fuerat. Satis ipsi constabat, rationem omni omnino destitutam esse fundamento, quod ipse testatur libro II. de Diuinatione. Fini interim erat conueniens ratio: cum esset phantasma; auditoresque haberet perquam supersticiosos. Si contra quæritur: licitumne sit oratori, qui simul erudire, certam & distinctam in auditoribus acturare debet cognitionem (vsus enim hoc imposuit quibusdam oratoribus) falsas eiusmodi rationes admouere auditoribus: neganda erit propositio, sicuti enim antea fini suo aderat orator, sic hic deerit. Non solum nullus consensus, sed & dissensus cum fine, hinc imperfectio erit contrarie dicta, maximopere vitanda oratori. Occurritur autem: si licet oratori per rationes falsas præcipitem dare ad sensum auditorum: suo iure possent homines peruersi infucata sua oratione ad grauissima impellere scelera. Videatur autem is, ne fallatur, quæso, qui ita statuit. Quamuis liceat per oratoriam: numquid licebit per ethicam, tam christianam, quam philosophicam? Leges methodi mathematicæ peruersæ a Spinoza in Ethica sua sunt applicatæ: quis vero ab eam rationem eas reiciet? In eadem causâ hæc res reponenda est. Oratoribus per oratoriam, uti per-

permittitur rationibus insufficientibus & erroneis, dum moveant: ethica prohibet, quo minus iis utamur, ad pertrahendos homines ad ea, quæ turpia sunt & flagitiosa.

§. LVI.

Testimonia magni viri sufficere interdum probandæ ab oratore propositioni possunt. Poterunt itaque esse argumenta: hoc meliora; quo magis perspecta dexteritas eius est atque integritas.

§. LVII.

Præmissæ solæ cum neminem reddant certum, nisi etiam modus pateat, quo derivatur ex principiis conclusio §. XXXVII: orator præmissas cum conclusione ita connectat, ut hæc ex illis pateat. §. XXXXI.

§. LVIII.

Cum sterile & aridum sit in oratione, quod non mouet: ab eo cauebit sibi orator §. VII. Modus, quo Logici demonstrationes suas proponunt, est admodum sterilis; fugiet ergo hunc orator.

Non loquimur hic de forma Logica. Hanc sequatur, i. e. dabit operam, ut conclusio ex præmissis rite fluat: modum vero, quo utuntur Logici in ostendenda conclusionis cum præmissis convenientia, vitabit orator.

§. LVIII.

Omne illud, quod accedit ad faciendam repræsentationem extensivæ claræ, dicitur Illustratio. Necessaria ergo oratori illustratio. §. XIX.

§. LX.

Exemplum significatu latiori, est conceptus inferior, seu magis determinatus, ad declarandum superiorem, seu minus determinatum positus. Qui si fuerit omnimode determinatus, dicitur exemplum significatu strictiori.

D

§. LXI.

§. LXI.

Quoniam in inferiori plura sunt determinata, quam in superiori: faciet representatum ad augendam claritatem extensivam. Exemplum ergo erit illustratio §. LVIII. hinc vsurpandum.

§. LXII.

Ens singulare, quia est omnimode determinatum, plurimas habebit notas; & dabit representatum claritatem extensivam maximam. Exemplum ergo omnimode determinatum, seu significato strictiori §. LX. reliquis erit preferendum.

§. LXIII.

Exempla, quæ non nisi obscure representantur a mouendo, fini oratoris non respondebunt. §. VII.

Fit illud, si exempla sumuntur de iis rebus, quæ profus sunt ignora auditoribus.

§. LXIV.

Quæ sentimus, cum plerumque sint clarissima, §. XII. XX: Orator depromat exempla ab iis, quæ sentit movendus.

§. LXV.

Sensa alia aliis sunt clariora. Quo clarius sensum, hoc convenientius exemplum. §. VII. XIX. Orator itaque iis illustrabit exemplis, quæ sunt clarissime sensa.

§. LXVI.

Quædam phantasmata cum possint esse clariora sensationibus: preferentur ab oratore sensationibus minus claris. §. XIX. hinc exempla, quæ sunt phantasmata sæpe clariora ab oratore vsurpanda.

§. LXVII.

Phantasmata recensensorum, cum sint plerumque clarissima: exempla erunt eo meliora, quo recentiora.

§. LXVIII.

§. LXVIII.

Exempla, phantasmata olim sanctorum, clariora recentibus, his erunt præferenda. §. XX.

§. LXVIII.

Quemadmodum omnes representationes hoc conuenientiores oratori sunt; quo vehementius movent: §. V. VII. sic etiam exempla.

Quæ odimus, ea auersamur, hinc minime imitabimur. Exempla ergo, quæ moueant nos ad adpetendum, cauendum, ne sint odiosa atque iniusta.

§. LXX.

Simile est representatio diuersæ speciei, eius, cuius simile est, similis. Quoniam similia se inuicem determinant: §. XXXV. augebit simile claritatem extensiuam. §. XX. similia ergo erunt illustrationes. §. LIX.

§. LXXI.

Quæ nos obscure tantum cognoscimus, non possunt nobis esse similia. §. LXX. Orator itaque adhibeat similia a mouendo representabilia. Quæ hoc erunt meliora: quo clarius percipiuntur.

§. LXXII.

Quo plura sunt in qualitatibus eadem: hoc maior est similitudo; hoc plura determinantur. §. LXX. Orator ergo eliget similia, quæ plurimas determinant inter se qualitates. §. XX, LXII.

§. LXXIII.

Complexus determinationum earundem in similibus vocatur Tertium. Reliquæ nihil faciunt ad augendam claritatem extensiuam. §. LXX. Similia ergo ab oratore non extendentur ultra tertium. §. cod.

§. LXXIV.

Similia in quibus nobis facilius repræsentantur, quæ fini oratoris repugnant, quam quæ conueniunt, dicuntur absurda. Similia absurda itaque vitanda sunt ab oratore.

§. LXXV.

Propositio practica est, quæ enunciat aliquid esse agendum, vel omittendum. Locus communis est propositio practica communis.

§. LXXVI.

Loci communes; quoniam sunt propositiones communes §. LXXV; abstractæ ab iis repræsentationibus, cum quibus coniunguntur, poterunt rem illustrare: si idem repræsentatur in pluribus, quæ clarius repræsentamus. Erunt ergo illustrationes §. LIX; hoc meliores; quo clariorem faciunt repræsentationem.

Non posuimus, quod semper id fiat. Potest interdum vero fieri. Pone tibi quinque notas in A. succurret tibi fortasse per legem imaginationis C, cuius erunt quinquaginta notæ. A ergo erit clarius factum extensius.

§. LXXVII.

Quibus lux nouitatis dudum decessit, displicent plerumque. Communes ergo loci triti atque decocti impediunt attentionem, in mouendo necessariam; §. X. fugiendi ab oratore.

§. LXXVIII.

Quæ nobis non sunt expectata, habent plerumque lucem nouitatis, saltem respectiuam. Loci ergo communes non expectati placebunt: ab oratore quærendi.

§. LXXVIII.

Nimia locorum communium multitudo, quoniam plerumque displicet, oratori erit fugienda.

Superesset, vt de consecrario, testimonio, & meditationibus

bus diceretur. Confectaria vero non differunt multum a locis communibus, eo potissimum significatu, quo nos vsi sumus. De Testimoniis actum in doctrina de probatione §. LVI; de meditationibus vero in doctrina de descriptionibus. §. XXXVI.

§. LXXX.

Adfectus sunt fortiores, i e. extraordinarie mouentibus representationibus actuatæ appetitiones, vel auersationes sensitivæ. Eas, qui producit in aliquo, excitat adfectus. Orator cum moueat per stimulos, §. V. VII. & orator maximus maxime moueat: excitabit in mouendo adfectus.

§. LXXXI.

Cognitiō sensitiva est confusa, i e. non distincta. Confusa cum sit clara; & claritas hoc maior sit, quo plures sunt notæ; voceturque extensua §. XIX; Orator excitaturus adfectum producet in mouendo cognitionem sensitivam extensivæ claræ.

§. LXXXII.

Quo plura representationem aliquam ingrediuntur, eo viuidior est. Quo plura ergo intuitum boni vel mali, hoc viuidior. Quæ ingrediuntur intuitum agunt seu mouent. Quo magis mouet, hoc est representatio fortior §. LXXX. Intuitus ergo viuidus erit fortis. Orator ergo adfectus excitaturus excitet intuitus viuidissimos.

§. LXXXIII.

Quidquid auget voluptatem & tadium, auget adpetitum; ex cognitione sensitiva, sensitivum; fortiori, fortiorem; §. V. hinc adfectum.

§. LXXXIII.

Voluptas & tadium oritur, vel ex simplicis perfectionis, & imperfectionis intuitu, vel ex compositæ: illa voluptas & tadium simplex, hæc composita est.

§. LXXXV.

Quo maior intuitus boni & mali; hinc voluptas & tædium: eo maior adpetitus & auersatio. Composita voluptas vel tædium quum sint plerumque maiora §. LXXX: excitabunt adpetitionem & auersationem fortiorem. Quæ si fuerint sensitivæ, erunt adfectus. § eod. Excitaturus adfectus producet in mouendo voluptatem, & tædium compositam.

§. LXXXVI.

Orator excitaturus adfectum producat in mouendo intuitus viuidissimos. §. LXXXII. Quo viuidior fuit in ipso intuitus: hoc viuidiorem producere poterit in mouendo. Orator ergo, eodem adfectu commotus, eundem facile excitare in aliis poterit.

§. LXXXVII.

Cum vocabulis excitandi sint adfectus. §. VII. viuidum debent in mouendis intuitum producere. §. LXXXII. Hæc vocant prægnantia. Adfectus itaque commoturo prægnantibus opus est vocabulis.

§. LXXXVIII.

Anima humana, quæ viuidum habet intuitum, illum designatura, vocabula eliget prægnantissima §. LXXXVII. hæc excitabunt adfectus. §. LXXXII. Rursus hinc patet, quare necesse sit, vt ipse orator sit in adfectu constitutus. §. LXXXVI.

§. LXXXVIII.

Anima humana agit in corpus repræsentationibus suis conuenienter. Viuidi intuitus, quoniam vehementer agunt in animam §. LXXXII; vehementer agent in corpus. In oratore ergo, in quo excitatus est adfectus, motus erit corporis vehemens intuitui conueniens.

Liquido hoc constat ex experientia.

§. LXXXIX.

Oratoris anima adfectu quodam exagitata, cum producat

cat

cat motus corporis representationi conuenientes, §. LXXXIX. determinantur hi per illam. Quæ se determinant, horum vnum ex altero poterit cognosci. Poterunt itaque per actionem oratoris, vel complexum motuum corporis sermoni conformiter excitatorum, representationes excitari intuitui respondentes. Quæ cum faciant ad viuiditatem intuitus, §. LXXXII. augebunt adfectus. Ex quo denuo patet, quare adfectus in oratore, adfectus excitatur, sit necessarius.

§. LXXXI.

Representationes bonorum & malorum in aliis magis, in aliis minus viuida sunt. Orator itaque excitaturus adfectum, perquiret, quænam representationes mouendo sint viuidissima. §. LXXXII.

Orator ergo, qui instructus est habitu diuinandi, quibusnam representationibus hic vel ille moueatur, facillime mouebit adfectus.

§. LXXXII.

Cum representationes animæ naturales omnes sint inter se connexæ; aliæ magis, aliæ minus: erunt etiam adfectus in nexu. Qui in nexu propiori sunt, excitant se inuicem: Orator ergo excitet adfectus, adfectus primarii, quem actuare vult, rationes.

Possunt hi interdum videri contrarii. Qui cum excitantur, videntur representationes repugnare ordini, de quo infra. Et est confusio adparens. Hæc in primis vocari videtur agreeable confusio: quamuis non sola hanc confusionem gratam conficiat.

§. LXXXIII.

Orator adfectum excitans, vult vt agat mouendus. Quod oratione finita fieri plerumque solet. Maximus adfectus maxime agit. Maximus ergo adfectus circa finem orationis excitabitur.

tabitur. Fortissimæ ergo & viuidissimæ tum demum excitabuntur repræsentationes.

§. LXXXXIII.

Adfectus vbi in anima gradum maximum adfecti sunt: decrescunt postea, accedentibus aliis repræsentationibus, quæ hos obscurant.

§. LXXXXV.

Quædam repræsentationes, si ex improviso repræsententur, vehementissime animum nostrum persæpe mutant: quædam non agunt nisi præmissis aliis. Orator ergo vtra via ingredietur rite calleat.

§. LXXXXVI.

Ordo in oratione necessarius, §. XI. XII. est vel simplex, vel compositus. Simplex, si vna ordinis regula fuerit; compositus, si plures. Compositus, quoniam est perfectior simplici, per princ. metaph: in coordinandis repræsentationibus erit antefendus.

§. LXXXXVII.

Si coordinatio repræsentationum determinatur per naturam animæ, tam oratoris, quam mouendi, & rei; perfectior erit, quam si per naturam vnus modo determinatur §. LXXXXVI; hinc ab oratore ita determinabitur.

§. LXXXXVIII.

Per principium indiscernibilem cum hæc in infinitum differant a se; certus ordo præscribi non potest. In ordine composito, quoniam interdum excipi debet ab aliqua regula communi, oriatur confusio, sed adparens. Quæ quoniam admittitur, vt maior fiat perfectio, §. LXXXXVI. grata erit. Hinc confusio grata in oratione necessaria. Et quo maior confusio grata: hoc perfectior.

Facile ex hoc cognoscet L. B. quid de Christi statuendum sit; quia in illis grata illa non est confusio.

§. LXXXXVIII.

§. XCIX.

Vocabulum inane est, cuius significatus nihil est. Obscurum est, cuius significatus est obscurus. clarum, cuius significatus est clarus. Vocabulum inane, cum prorsus non habeat significatum, obscurum, cum habeat significatum obscurum, non excitabit stimulos, §. V. hinc eo non poterit moueri mouendus. Orator itaque claris saltem terminis utetur §. VI.

§. C.

Obscuritas vocabulorum respectiua est, si vocabulum certo alicui cogitanti obscurum est. Abstinebit itaque orator a terminis, in respectu ad mouendum, obscuris. §. XCIX.

§. CI.

Vocabulum obscurum potest fieri clarum, si definiatur, per princ. log. Definiat itaque orator vocabula obscura, si quando illi iis opus est.

§. CII.

Vocabula quaedam habent significatus a se inuicem diuersos. Orator ea adhibiturus, eo sumat significatu, quo autumat sumi debere a mouendo per seriem representationum: alias enim relatiue erunt obscura §. C. Quod si minus planum est, definiat. §. CI.

§. CIII.

Vocabulum, eum sit signum representationis: hoc erit melius; quo facilius signum, & quo plura in signato representantur. vocabula ergo, quibus utetur orator, erunt optima.

§. CIV.

Pulchrum est, quod habet perfectionem phaenomenon, i. e. quae a sensibus obseruatur. in vocabulis pulchris ergo erit perfectio. perfectio viue cognita cum actuet voluptatem, §. IV. verba pulchra actuabunt voluptatem.

E

§. CV.

§. CV.

Quæ actuant voluptatem, adpetimus. Attendet itaque mouendus ad vocabula pulchra: erit enim hoc maior voluptas. Orator ergo vocabula vsurpet, quoad eius fieri potest, pulcherrima.

Perfectio quidem vocabuli potissimum consistit in conuenientia signi cum signato: obuia tamen persepe est quædam etiam in compositione vocabuli perfectio.

§. CVI.

Termini obsoleti, technici, noui, ex alia lingua, quam qua nos utimur, desumpti, quando sunt mouendo relatiue obscuri: non debent adhiberi ab oratore, nisi antea definiti. §. C. CI.

§. CVII.

Plurimum regimur plerumque præconceptis opinionibus. Itaque dabit operam orator, ut magna sit ipsius apud mouendum auctoritas. Vocabula quæ non nisi ab infima plebe vsurpantur, quoniam oratoris minuunt auctoritatem, si ea adhiberit, per exper: erunt fugienda.

§. CVIII.

Vocabula, quæ adduntur conceptui ad significandam aliquam eius determinationem, dicuntur Epitheta. Quæ quoniam faciunt ad augendam claritatem extensiuam: Oratoris fini, erunt quam maxime consentanea. §. XX.

§. CIX.

Quo viuidiorem epitheta significant determinationem, eo erunt meliora. §. LXXXII.

§. CX.

Media, quæ abundant, quoniam sunt imperfecta, auersabimur. vocabula epitheta indicantia determinationem, quæ nobis representato conceptu, cuius sunt epitheta, representantur, abundant; hinc tardium in nobis excitabunt §. III. quod fini oratoris contrarium §. VII. X. Nisi forte velis, ut mouendus ad aliquod epitheton magis, quam ad reliqua attendat.

Cum

Cum omnes determinationes sint vel essentialia, vel attributa, vel modi, vel relationes: essentialia & attributa rarissime erunt epitheta. Determinantur enim per essentialiam conceptus sui. Modi vero & relationes, erunt non solum frequentissima, sed etiam optima plerumque epitheta. §. XXVIII. §. XXX. XXXII.

§. CXI.

Significatus vocabuli, si fuerit eius inueniendi finis primarius, est proprius; si minus, improprius dicitur. Vocabula, quæ proprium habent significatum, propria: quæ improprium, impropria nuncupantur.

§. CXII.

Quoniam orator mouet mouendum, efficiat, vt clare sibi repræsentat bonum & malum §. V. & distinguat ab aliis. Cuius medium cum sit vocabulum proprium, §. CXI. vtatur orator propriis: inprimis, vbi simul erudiens est.

§. CXIII.

Res de qua loquitur orator, potest esse noua. ad hanc significandam, vocabulo opus est §. VII.: quod erit aut nouum prorsus, aut antea iam repertum. Nouum ob plura incommoda non facile inuenietur: adhibendum itaque erit, quod antea iam fuit notum. Hoc adhibito, cum existat vocabulum improprium, §. CXI. vtitur orator vocabulo improprio, antea, vero definito §. CI. CII.

§. CXIV.

Vocabula metaphorica, quæ vsurpantur ob similitudinem aliquam eius, cuius sunt propria, cum eo, cuius sunt impropria, quoniam augent claritatem extensivam §. LXX: fini oratoris inseruiunt. §. XIX.

§. CXV.

Vocabula impropria metaphorica, §. CXIV. a rebus nobis sensibilibus translata ad res non sensibiles, efficiunt, vt repræsentationes fiant imaginationi obuiæ §. xx. xxi. §. xxxv. Quod cum sit oratoris fini admodum consentaneum: §. xxi. adhibebit orator, in

primis in conficiendis descriptionibus rerum sensibus non ob-
uiarum, vocabula eiusmodi impropria: obseruatis, quæ ad §.
CXII. monui.

In primis hoc fieri poterit, in significando aliquo gradu rerum,
non sensibilem. Admiranda sane est sapientia diuina in eligen-
dis terminis in propriis, in sacro codice occurrentibus, tam in si-
gnificandis rebus non sensibilibus, quam in indicando earundem
aliquo gradu, conspicua. Videamus de posteriori promissionem
illam insignem. Dein Friede soll seyn wie ein Wasser-Strohm,
und deine Gerechtigkeit wie die Meeres-Wellen.

§. CXVI.

Adfectus oriuntur ex representationibus sensitiuis?
§. LXXX. & signa quibus utimur in adfectu sunt prægan-
tissima & viuidissima. §. LXXXVII. LXXXII. termini impro-
pii metaphoricæ, cum sint longe prægnantiores & viuidiores
propriis: §. CXIV. CXV. ab oratore, adfectu vehementiori
commoto, adhibebuntur.

§. CXVII.

Ea, de quibus decessit lux nouitatis, plerumque displi-
cent; potissimum, si in locum eorundem noua possunt sub-
stitui. Vocabula propria, si semper essent adhibenda, quoniam
amissura essent lucem nouitatis, displicerent. Cui incommo-
do, quoniam medentur improprii termini, in locum propriorum
surrogati, ab oratore usurpabuntur, vt sit variatio.

§. CVIII.

Vocabulum improprium metaphoricum, quoniam ad-
hibetur propter similitudinem: determinabitur per eandem de
similibus regulas. §. LXX. LXXIV.

§. CXIX.

Coordinatio vocabulorum connexorum, dicitur genus
dicendi. Quod planum & gratum erit. §. XCIX. CIV.

§. CXX.

§. CXX.

Dicendi genus, si non determinatur per regulas communes Grammaticæ, est vitiosum. Quod quia est imperfectum, cum sit dissensus, mouendoque possit esse tadio, §. CX. vitandum est.

§. CXXI.

Sensus est representatio eorum, quæ per vocabula connexa significantur. Qui incompletus est, si ad determinandum illum opus est alia adhuc representatione: completus vero, si minus. Complexus vocabulorum, cuius sensus est completus, dicitur periodus: in qua dicendi genus erit planum & gratum. §. CXIX.

§. CXXII.

Periodi quando sunt longiores, plerumque sunt obscuriores. Quod cum repugnet §. antec: breuitati periodorum erit studendum. Breuitas est vel vitiosa, vel proba. Proba est si reliquis de dicendi genere legibus non repugnat. Hæc efficit, vt sermo sit compositus (*wohlgestalt.*)

Pleræque ergo connectendi particulae cum augeant magnitudinem periodorum, erunt repudiandæ.

§. CXXIII.

Dicendi genus, quod naturæ representationum non conuenit, non est naturale, sed adfectatum: quod conuenit, est naturale. Studebit orator naturali, & vitabit adfectatum, quia est imperfectum. §. XCVII.

§. CXXIV.

Si res leues, atque minutæ, vocabulis grande quid sonantibus & sublimibus significantur orietur dicendi genus non naturale. §. CXXIII. Orator ergo ab eo abhorrebit §. eod.

Phœbus a Gallis, ab Anglis, vocatur Bombast.

§. CXXV.

Representationes magnæ & fortiores, §. LXXX. nisi

significantur vocabulis, & genere dicendi extraordinario; orietur sermo non naturalis §. CXXIII. hinc grande quid sonantibus vocabulis, & figuris, quæ sunt sermo per fortiorem representationem determinatus, sunt efferendæ, §. eod.

§. CXXVI.

Adfectu commota anima quoniam extraordinarie agitur, §. LXXX. loquetur in figuris §. CXXV. Sermo ergo eius, qui debet esse in adfectu, si fuerit periodicus, non est naturalis, §. CXXIII. hinc vitandus. §. eod.

§. CXXVII.

Cum ea a se diuelluntur, quæ tam natura quam anima coniungit: orietur dicendi genus breue vitiosum §. CXXII. & vitabitur §. CXXIII. Qui ea coniungit, quæ commode possunt separari, peccabit contra breuitatem probam. §. CXXII.

§. CXXVIII.

Genus dicendi, quoniam stilus est, significato latiori: stilus oratoris sit planus §. CXIX. gratus, §. eod., compositus, §. CXXII. naturalis, §. CXXIII. neque humilis §. CXXIX. neque præter naturam grandis, §. CXXV, neque breuis nimis, §. CXXVII. neque nimium diffusus, §. ead. & tum vocatur stilus significato strictiori.

§. CXXVIII.

Numerus oratorius est pulchritudo stili ex coordinatione longarum & breuium syllabarum. Qui cum fini oratoris admodum sit adcommoatus, §. CV. sedulo ab oratore quarendus est. §. eod.

Regulæ de actione facillimo negotio ex psychologia a nobis possent derivari. Sed nimis iam excreuit disputatio, ut modum fere excedat. Manum ergo de tabula. Lectori Beneuolo ipsi id relinquetur.

Vt

Vt *Mecenas*, atque rei literariæ *Patroni*, *Fautores*, atque *amici*, actui huic disputatorio interesse; Respondentem sua frequentia excitare; atque orationes vltimas, quæ simul habebuntur, beneuole audire velint, omni qua par est, humanitate rogamus. Sunt vero, qui pædagio nostro vltimum dicturi sunt vale

- I. ERNESTVS FRIDERICVS OELZE, Bornsteda-Magdeburgensis: *de usu & abusu eloquentiæ acturus* orat. lat.
- II. CHRISTIANVS FRIDERICVS SCHVLZER, Wittstocka-Prignitius, dicturus *de sapientia Dei in diuersitate sonorum conspicua*, orat. germ.
- III. BENEDICTVS CLEMENS CLAWSWITZ, Martisburgo-Misnicus; *Maiestatem DEI ex siderum splendore demonstraturus*, carm. germ. Hunc excipiet
- IV. IOHANNES CHRISTIANVS HOPPE, Friedersdorfio-Lufatus; qui, vbi pauca *de amicitia scholastica* oda germ. cecinit, abeuntibus gratulabitur discessum, auditoribus debitas simul acturus gratias.

ORNATISSIMO RESPONDENTI

S. D. P.

PRAESES.

Vt has ad Te publice mitterem literas, & consuetudo, & meus in Te postulauit amor. Mihi potissimum demandatum est, vt Tecum, quam conscripsisti, dissertationem ab oppugnantibus defenderem: et mihi non minus, quam collegis meis coniunctissimis, probasti morum honestatem, ingenium ad liberales artes aptum, singularem in colendis optimis literis industriam, & progressus in iis non mediocres. Quid enim profeceris, docet ex parte specimen, quod edidisti, & docebit, vt confido, alacritas, qua has theses publice defensus es. Non mediocriter his delectamur artibus tuis. Quotus enim quisque est, in quo illæ vna omnes adsint? Docuit enim nos, & docet flebilis experientia, illos, quos natura armauit ingenio excitatore, esse plerumque desides, luxuriosos, moni-

monitorum contemptores, infrenes: vt eo magis amplectendi sint ii, qui cum ingenio alacri coniungunt mores honestos, industriam & obedientiam. Vii vero Te singulari complectimur beneuolentia propter has artes; ita Te monemus, rogamus, obrestamur, vt animum, mentem, ingenium, omnesque tuas vires illi reddas, cui accepta refers. Ipse nos, quam non sufficiat externa integritas; quam cuius opus sit interna animi mutatione. Hæc ergo, vt in Te possit perfici, perimite animum gratiæ diuinæ: & ex voto fluent cuncta, quæ suscipies in posterum. Hoc precamur. Ipse Tibi adsit Deus. Regat Te in studio academico, quod iam ingressurus es. Sufficiat Tibi vires tractandis studiis sufficientes. Faxitque, vt omnia Tua eo collineent, vt gloria nominis sui augeatur; illustres Tui Parentes spe in te posita non destituantur; & resp. aliquando incrementa ex Te capiat, yberima. Vale Deo commendatus! & Tua age feliciter. Dabam Bergæ. a. d. V. Cal. Octobr. MDCCXXXII.

Iuueni ornatissimo, optimæque spei

CAROLO OTTONI PLESSMANN,

S. D. P.

AVGVSTVS THEODORVS BAER,

OPPONENS.

Rogas vt dissertationem tuam impugnem. Quamquam graue sit quod petis: nolui tamen tuæ voluntati non satisfacere. Tanta enim tua adhuc erga me fuit humanitas, tanta sinceritas, tantumque studium: vt si maiora etiam postulauisses, animo TIBI dedissem lubentissimo. Gratiarum TIBI vero ago, quas debeo, maximas, qui hoc luculento fiduciæ Tuæ erga me documento declaraueris, quam me ames. Sed quid de dissertatione dicam? Thema adspiciam; ipsam tractationem qua parte velim considerem; conuenientiam, leporem, vtilitatem & dignam offendo grauitatem. Præclarum opus diligentia tuæ scholasticæ (absit adulatio) edidisti. Res est, crede mihi, non levis, (licet Tibi leuis sit,) cuncta eloquentiæ præcepta ex natura, & facultatibus animi deduxisse. Qui enim psychologiam vel primis tantum labris attigerunt, ac sciunt, quam

quam ardua, quam obscura, quam incerta in eadem inueniantur: qui nouerunt, quantam id, quod certi planique inest, animi præsentiam requirant, necum consentient. Intimos mentis motus eruis, dum quæ ratione flectendi, mouendi, & conuincendi sint hominum animi ostendere satagis. Bene agis, quod in ea re studium tuum operamque collocas. Quæ si rite explicita esset, plus in mouendis hominum mentibus possent proficere oratores. Gratulor ergo **TIBI**, gratulor **TUIS**, quos honoris causa nomino, Parentibus. Perge modo in eo, quo incepisti, tramite. Ad altiora musarum subsellia tendis, ad quæ & ego. Quid ergo? Facile, quid velim, intelliges. Quod hic degustauimus tantum, ibi rotum imbibamus, inque succum, ut aiunt, & sanguinem conuertamus. Summum, quod veneramur, Dei numen, quæ facis, quæ fecisti, quæque moliris & cogitas fortunet; ad nominis sui gloriam cuncta dirigat, cuncta gubernet. Vale, mihi que, quod facis, faue. Dabam a. d. V. Cal. Octobr. MD CC XXXXII.

VIRO Juueni Florentissimo, Politissimoque

C. O. PLESMANNO,

S. D. P.

OPPONENS

CHRISTOPHORVS IMMANVEL PAPPE.

Triennium est, ex quo aditus mihi ad Te, Tuamque familiaritatem patuit, non dico, quam optatus. Iucundum erat a latere Tuo esse, iucundius sane, fructus ex ea, quæ inter nos intercessit, consuetudine, capere vberrimos. Quisquis ingenii Tui præstantiam, liberalium artium peritiam, in optimis disciplinis diligentiam, doctrinæ soliditatem, morumque integritatem compertam habet atque exploratam, fidem de verbis meis neuiquam detrahet, & si veller, non poterit. Testes sunt doctores, a quorum ore pependisti: testis denique, & satis quidem locuples, est ipsa hæc dissertatio, a Te magno consilio, singulari studio, doctrina non vulgari conscripta, iam in lucem edita. Cuius si
F
quis

quis examinauerit argumentum, id esse reperiet, quod non eruditionis mediocritatem, sed subtilem philosophiæ cognitionem requirat. Præcepta continere eandem eloquentiæ intelliget, ex præceptis Psychologicis variis, at grauibus rationibus deriuata: quæ cum per se admodum sunt difficilia, tum vero multo difficiliora, si ex Psychologia deducere conatus fueris. Gratulor ergo Tibi, VIR Iuuenis Præstantissime, non animi solum dotes præclaras, verum etiam specimen eximæ Tuæ eruditionis editum. Gratulor felicem studiorum successum, qui tantus est, vt vale nobis dicens, ad altiora concedere litterarum domicilia animo Tibi proposueris, quid? dico proposueris? qui id facias, iudicatus fueris dignissimus. Quæ quum ita sint, non est quod dubitem, fore, vt Deus O. M. laboribus Tuis in posterum clementissime annuat, Teque magnæ aliquando provinciæ, vt ea, quæ sollerter complexus es, digne exhibeas, præficiat. Quæ vt ipse summus rerum arbiter faciat, ex animo precor. Vale. Dabam in Pædagogio Bergensi.

a. d. V. Cal. Octobr. MDCCXLII.

01 A 6643

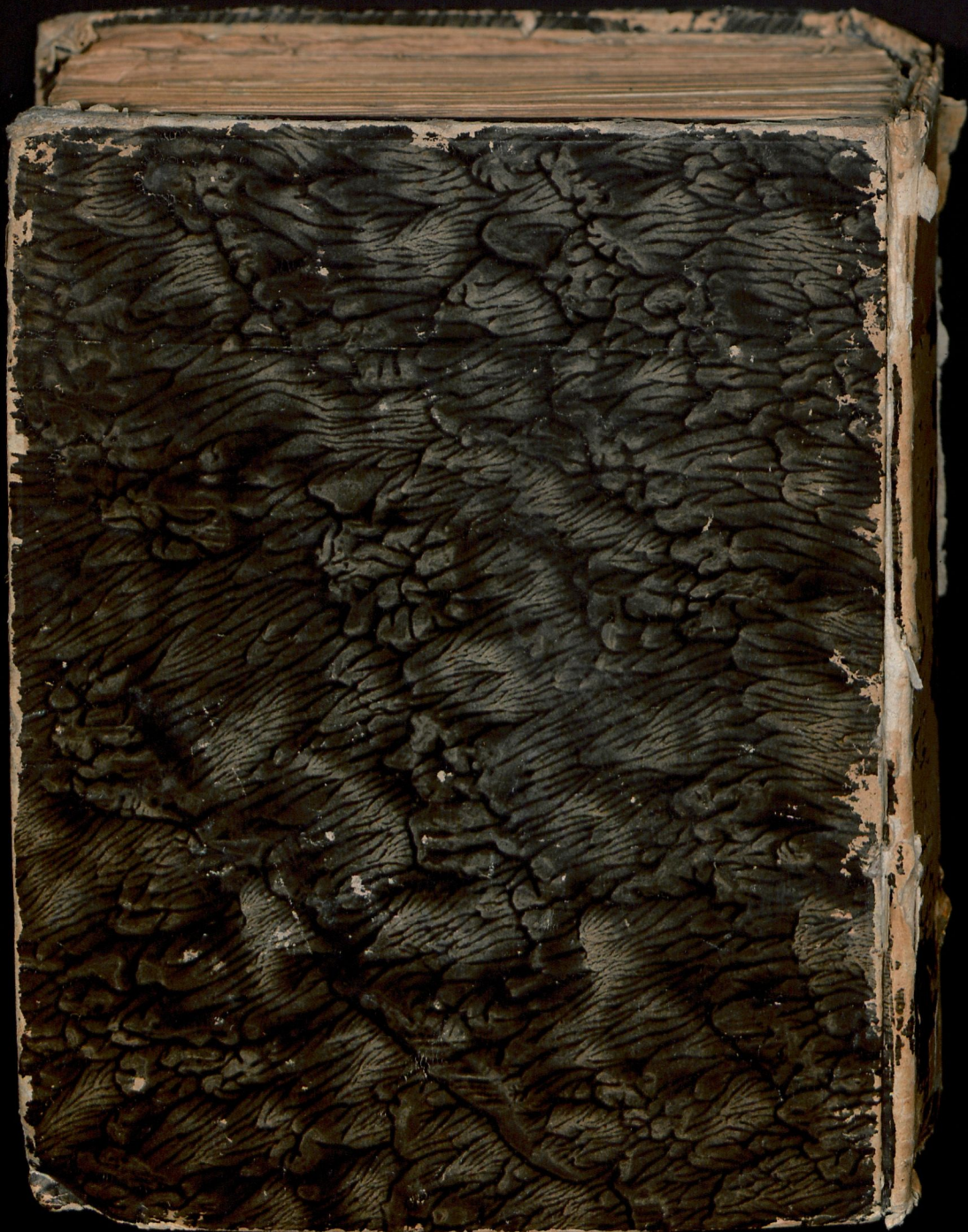
ULB Halle 3
003 093 697

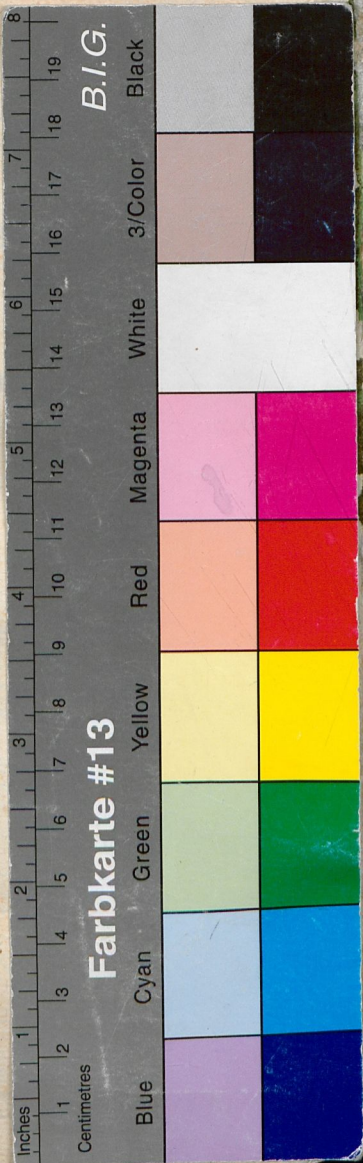

Handwritten mark: *sc-*

2

78

DISSERTATIONEM
PRAECEPTA PRAECIPVA
ORATORIAE

EX
PSYCHOLOGIAE PRINCIPIIS
DEMONSTRANTEM,
PRAESIDE
VIRO NOBILISSIMO, ATQUE DOCTISSIMO
CHRISTIANO GODOF. STRVENSEE,
PAED. BERG. COLL.

IPSIS CALEND. OCTOBR., HORA II. POST MERIDIEM,
IN COENOBIO BERGENSI

DEFENDET
AUCTOR
CAROLVS OTTO PLESMANN.

MAGDEBURGI,
LITTERIS CHRISTIANI LEBERECHE FABRI, PRIV. TYP.
M DCC XXXXII